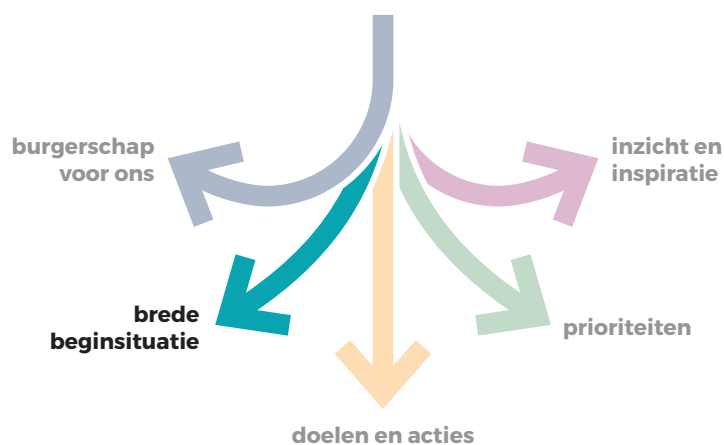

DOEFICHE BEGINSITUATIE

Er gebeurt op jouw school al heel wat op vlak van burgerschap. Maar waar staan jullie nu precies? Een duurzame burgerschapswerking start best vanuit de opmaak van een brede beginsituatie, waarin je aandacht besteedt aan *zowel beleid als praktijk* en aan *diverse niveaus (school, leerkrachten en leerlingen)*. Intuïtief weet je wellicht al heel veel over (een deel van) de beginsituatie van jouw school. Vanuit jouw ervaringen ben je mogelijk op de hoogte van goede praktijken, en zie je waarschijnlijk ook een aantal burgerschapsgerelateerde uitdagingen voor jouw leerlingen, voor het team en jouw school. Al die zaken zijn belangrijk om te benoemen, maar ook om verder te onderzoeken. Dit doe je liefst in team en (onder andere) op basis van bestaande, onderbouwde instrumenten.

TIPS

VOOR JE BEGINT

TIP 1 | Denk na over de samenstelling van het verantwoordelijke team

Een grondige, brede beginsituatie opmaken vraagt heel wat tijd en energie van betrokken medewerkers. Aan wie denk je om deze opdracht tot een goed einde te brengen? Welk team van medewerkers stel je samen om deze opdracht te realiseren? Waarom net deze medewerkers, en geen andere? Het zijn belangrijke vragen om te stellen vooraleer echt van start te gaan.

Vaak worden medewerkers betrokken die ervaring hebben met het thema burgerschap op school. Vanuit hun ervaringen brengen deze medewerkers een relevante kijk en informatie aan tafel. Het is echter ook interessant om na te denken over een uitbreiding van het verantwoordelijke team. Misschien zitten er in het team wel medewerkers zonder ervaring, maar mét een uitgesproken interesse in het thema burgerschap. Als je deze medewerkers betreft in de opmaak van de brede beginsituatie kan dat motiverend werken, en zorgt het wellicht voor een frisse kijk.

TIP 2 | Beschouw leerlingen als medeonderzoekers

Denk bij het samenstellen van het verantwoordelijke team ook na over de rol voor leerlingen. Het is interessant om leerlingen niet enkel te beschouwen als respondenten, maar om hun rol uit te breiden tot medeonderzoekers. Op die manier werk je bij het opmaken van een brede beginsituatie niet enkel rond maar ook *vanuit burgerschap*. Dat kan op verschillende manieren. Je kan bijvoorbeeld leerlingen deel laten uitmaken van het verantwoordelijke team. Zij nemen dan van bij de start de rol op van leerlingenvetegenwoordiging en kunnen eigen perspectieven en accenten aan tafel brengen. Een andere mogelijkheid is dat je de rol van leerlingen als respondenten inhoudelijk sterk uitbreidt. Bijvoorbeeld door verzamelde resultaten (via bevragingen, toetsen bij leerlingen) verder expliciet af te toetsen bij leerlingen. Hoe kijken zij naar de verzamelde resultaten? Welke kansen lezen zij in de resultaten en welke uitdagingen? Welke keuzes moeten er volgens hen gemaakt worden en waarom?

TIP 3 | Bouw verder op wat je in het verleden reeds gedaan hebt

De opdracht om een beginsituatie op te maken, kan je snel doen vergeten dat er in het verleden al een goed begin gemaakt is. Vooraleer van start te gaan, is het zinvol dat het verantwoordelijke team even in het verleden duikt: wat hebben we in het verleden reeds gedaan om tot een beginsituatie te komen? Welke bevragingen zijn in het verleden al gebeurd, bij wie en met welke reden? Misschien liggen er ergens in een kast nog interessante rapporten die in de opmaak van een nieuwe beginsituatie relevant kunnen zijn?

TIP 4 | Besteed aandacht aan het leerlingen-, leerkrachten-, en schoolniveau

Bij de opdracht van het opmaken van een beginsituatie maak je mogelijk vrijwel automatisch de associatie met het leerlingenniveau. Op vlak van burgerschap is de vraag 'Hoe doen onze leerlingen het op dit moment?' zeker een relevante vraag om van te vertrekken. Het (wellicht complexe) antwoord op deze vraag kan als motor dienen voor een breder onderzoek. Dat breder onderzoek is belangrijk, omdat voor het thema burgerschap leerlingenniveau, leerkrachtenniveau en schoolniveau onderling sterk verbonden zijn (zie ook: [INSPIRATIE-fiche: Goede vragen en ideeën voor burgerschapseducatie](#)).

TIP 5 | Besteed aandacht aan beleid én praktijk

In een grondige, brede beginsituatie breng je zowel het beleidsmatige aspect als de praktijk rond burgerschap in beeld. Dat mag best ruim gebeuren. Naast activiteiten of een werking die zich expliciet richt op burgerschapsgerelateerde zaken kan je ook aandacht besteden aan die praktijken die meer 'verborgen' zijn, en toch ook van invloed kunnen zijn. (zie ook: [INSPIRATIE-fiche: Goede vragen en ideeën voor burgerschapseducatie](#)).

TIP 6 | Benoem wat al goed loopt

Je ziet mogelijk diverse noden, aandachts- en werkpunten rond burgerschap, bij jouw leerlingen, in jouw team en op jouw school. Die moeten zeker een plaats vinden. Anderzijds is het ook belangrijk om aandacht te hebben voor dat wat al goed loopt. Zijn er goede praktijken, ervaringen of een sterke visie waarop je nu al kan terugvallen? Benoem ook deze expliciet en beschouw ze als een kracht bij je verder onderzoek en uitbouw van je burgerschapswerking. Dat werkt ook motiverend.

TIP 7 | Expliciteer intuïties en aannames als startpunt

Binnen elk team leven er bepaalde intuïties en aannames, ook wat betreft het thema burgerschap. Leerkrachten en directieleden hebben bepaalde ideeën rond (het niveau van de) burgerschapscompetenties van leerlingen en maken mogelijk bepaalde aannames over, bijvoorbeeld, groeimogelijkheden van leerlingen. Er leeft wellicht ook een kijk op de burgerschapsgerelateerde werking van het eigen team en de eigen school. Ongeacht of intuïties en aannames positief of negatief ingekleurd zijn, is het van belang om deze te expliciteren als startpunt. In de verdere uitwerking van de brede beginsituatie kan je deze intuïties en aannames vervolgens afoetsen en verder onderzoeken. Welke kloppen? Welke niet? Welke blinde vlekken hebben we?

EEN BEGINSITUATIE: STEL JEZELF VEEL VRAGEN

De opmaak van een beginsituatie rond het thema burgerschap vormt steeds een onderdeel van een professionaliseringstraject rond dit thema. Het startpunt van waaruit je begint, kan echter verschillend zijn.

- **Breed startpunt:** er is mogelijk al een visie op school rond burgerschap, maar prioriteiten zijn nog niet gesteld. De opmaak van een beginsituatie kan je dan op weg zetten om (vanuit de beginselen van je visie) beter te weten te komen waar je in de komende periode aandacht en energie aan wil besteden.
- **Smal startpunt:** er is een visie op school en prioriteiten rond burgerschap zijn in het verleden ook al duidelijk benoemd. De opmaak van een beginsituatie kan je dan verder op weg zetten om rond de gekozen prioriteiten de nodige informatie bijeen te brengen.

Ongeacht het startpunt is het belangrijk om steeds te werken op **3 niveaus: het leerlingenniveau, het leerkrachtenniveau en het schoolniveau**. Binnen deze 3 niveaus kan je telkens inzetten op **diverse invalshoeken**.

In onderstaande tabel krijg je een overzicht van belangrijke invalshoeken waar rond je vragen die je kan stellen op de 3 niveaus. Voor dit overzicht werd vertrokken van een situatie waarin de verschillende actoren inzicht hebben in wat het thema burgerschap inhoudt en van een breed startpunt (nog geen prioriteiten).

Let op: de vragen die opgenomen zijn, zijn bedoeld om de invalshoek te illustreren. Ze kunnen dus niet zomaar overgenomen worden binnen een bevraging. Het is belangrijk om per doelgroep (leerlingen/leerkrachten/beleid) grondig na te denken over de gewenste precieze vraagstelling én methode van bevraging. Deze zullen namelijk van situatie tot situatie verschillen.

	Leerlingenniveau	Leerkrachtenniveau	Schoolniveau
 <p>Peilen naar het huidige competentieniveau van leerlingen op vlak van burgerschap.</p> <p>TIP: Besteed daarbij aandacht aan kennis, vaardigheden, attitudes en waarden.</p> <p>TIP: Er bestaan diverse instrumenten die je kan gebruiken om informatie te verzamelen (zie verder).</p> <p>Vragen aan leerlingen OVER ZICHZELF</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is jouw sterkte op vlak van burgerschap? Wat kan jij al goed? • Bv. Welke noden leven bij jou rond het thema burgerschap? Waar wil je verder aan werken? • Bv. Welke (positieve/negatieve) ervaringen rond het thema burgerschap had jij al? Op school? <p>.....</p>	<p>Vragen aan leerkrachten OVER LEERLINGEN</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bv. Wat is jouw inschatting van het huidige competentieniveau van leerlingen met betrekking tot burgerschap? • Bv. Wat is volgens jou de huidige kijk van leerlingen op het thema burgerschap? • Bv. Welke noden leven volgens jou bij leerlingen rond het thema burgerschap? • Bv. Wat zijn volgens jou (positieve/negatieve) ervaringen van leerlingen rond het thema burgerschap op deze school? <p>.....</p>	<p>Inventarisatie maken op schoolniveau:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wat is de visie op burgerschap? • Wat is het beleid rond burgerschap? • Welke prioriteiten zijn er rond burgerschap? • Welke praktijken/activiteiten op schoolniveau zijn te koppelen aan burgerschap? <ul style="list-style-type: none"> - Die zich richten tot LLN - Die zich richten tot LK - Die zich richten op de school - Die zich richten op de brede school (ouders/partners/externen/...) <p>Een inventarisatie kan gemaakt worden op basis van documenten of gesprekken met het schoolbeleid. Belangrijk is dat het hier gaat om het verzamelen wat er is, en in die zin zich onderscheidt van een invulling of perceptie.</p> <p>.....</p>	

Leerlingenniveau	Leerkrachtenniveau	Schoolniveau
<p>Vragen aan leerlingen OVER DE SCHOOL</p> <ul style="list-style-type: none"> Bv. Wat is volgens jou de visie en het beleid van de school rond burgerschap? Welke praktijken/activiteiten op school koppel jij aan burgerschap en waarom? Bv. Welke noden zie jij rond het thema burgerschap op schoolniveau? Bv. In welke mate is er volgens jou sprake van een open klas- en schoolklimaat op jouw school? 	<p>Vragen aan leerkrachten OVER ZICHZELF</p> <ul style="list-style-type: none"> Bv. Hoe bekwaam voel jij je op dit moment om rond burgerschap te werken met jouw leerlingen? Waarom? Bv. Wat beschouw jij als jouw professionele opdracht rond burgerschap? Bv. Welke noden leven bij jou rond het thema burgerschap? Bv. In welke mate voel jij je vertrouwd met de leerinhouden uit de eindtermen burgerschap? Bv. Wat hoop jij te bereiken op gebied van burgerschap bij jouw leerlingen, en waarom? Denk daarbij aan een 'worst case' scenario: jouw doelen worden helaas niet bereikt. Welke (belemmerende/ beïnvloedende) factoren zorgen hiervoor? Bv. In welke mate realiseer jij een open klasklimaat? 	<p>Vragen aan het schoolbeleid OVER LEERLINGEN</p> <ul style="list-style-type: none"> Bv. Wat is volgens het schoolbeleid het huidige competentieniveau van leerlingen met betrekking tot burgerschap? Bv. Wat is volgens het schoolbeleid de huidige kijk van leerlingen op het thema burgerschap? Bv. Welke noden leven volgens het schoolbeleid bij leerlingen rond het thema burgerschap? Bv. Welke kansen en uitdagingen biedt de brede context rondom de leerlingen om rond burgerschap te werken? <p>.....</p> <p>Vragen aan beleid OVER LEERKRACHTEN(team)</p> <ul style="list-style-type: none"> Bv. Welke professionaliseringsnoden leven er volgens het schoolbeleid bij leerkrachten rond het thema burgerschap? Bv. Welke sterktes zijn er volgens het schoolbeleid aanwezig bij leerkrachten rond het thema burgerschap? <p>.....</p>
	<p>Vragen aan leerkrachten OVER DE SCHOOL</p> <ul style="list-style-type: none"> Bv. Wat is volgens jou de visie en het beleid van de school rond burgerschap? Bv. Welke praktijken/activiteiten op school koppel jij aan burgerschap en waarom? Bv. Welke noden zie jij rond het thema burgerschap op schoolniveau? Bv. Welke noden zie jij op vlak van het professionaliseringsbeleid rond burgerschap op jouw school? Bv. Welke invloed heeft volgens jou het verborgen curriculum? Bv. In welke mate is er volgens jou sprake van een open schoolklimaat op jouw school? Bv. Wordt er volgens jou gewerkt vanuit een 'whole school approach'? 	<p>Vragen aan beleid OVER DE SCHOOL</p> <ul style="list-style-type: none"> Bv. Welke noden leven er volgens het schoolbeleid rond het thema burgerschap op schoolniveau? Bv. In welke mate is er volgens het schoolbeleid sprake van een open schoolklimaat op de school? Bv. Welke invloed heeft volgens het schoolbeleid het verborgen curriculum? Bv. In welke mate wordt er volgens het schoolbeleid gewerkt vanuit een 'whole school approach'? Bv. Welke uitdagingen en kansen biedt volgens het schoolbeleid de brede schoolcontext rond het thema burgerschap?

INSPIRERENDE INSTRUMENTEN ROND BURGERSCHAP (BREED)

In bovenstaande tabel vind je alvast verschillende belangrijke invalshoeken waarrond je een brede beginsituatie kan (beginnen) opbouwen. Maar mogelijk kan je nog wel hulp gebruiken in de eerste fase van je professionaliseringstraject. Het is dan ook zeker de moeite om je licht op te steken bij je eigen pedagogische begeleidingsdienst.

Er zijn ondertussen ook diverse instrumenten ontwikkeld om (aspecten van) burgerschap te bevragen. Hieronder vind je een (onvolledig) overzicht. Uiteraard bestaan er nog meer instrumenten, bijvoorbeeld vanuit specifieke burgerschapsgerelateerde projecten. Voor meer informatie daarrond kan je ook terecht bij je pedagogische begeleidingsdienst.

➔	<p>GO! burgerschapsbooster
3^e graad basis en alle graden en onderwijsvormen van het (buitengewoon) secundair en deeltijds kunstonderwijs</p>	De Burgerschapsbooster is een online bevraging die aan de hand van een reeks stellingen bij leerlingen peilt naar hun opvattingen en gedragingen m.b.t. burgerschap. Het vormt een gebruiksvriendelijke beginsituatieanalyse van burgerschap op je school of in je klassen. Scholen die deelnemen, ontvangen een persoonlijk feedbackrapport. Op basis hiervan kunnen ze een vervolgtraject kunnen kiezen om bepaalde componenten die in die bevraging aan bod komen te versterken, zoals actief burgerschap, engagement, democratie op school en duurzaamheid. <i>Momenteel werkt het GO! ook aan een burgerschapsbooster voor teams.</i>
➔	<p>GO! M&M toolkit burgerschap
Basisonderwijs</p>	De pedagogische begeleidingsdienst ontwikkelde deze toolkit om scholen te ondersteunen in het realiseren van het leerplanonderdeel 'burgerschapsvorming' binnen het leerplan Wereldoriëntatie (domein Mens en Maatschappij). Naast concrete lessuggesties vind je ook een kijkwijzer op klas- en schoolniveau die interessant zijn bij de opmaak van een brede beginsituatie.
➔	<p>Katholiek onderwijs Vlaanderen burgerschapskompas
3^e graad basis en eerste graad secundair.</p>	Het burgerschapskompas is interessant voor elke school die een zicht wil krijgen op burgerschapsvorming in de school. Het burgerschapskompas is een digitale vragenlijst voor leerlingen uit de derde graad van het basisonderwijs en het 1ste en 2de jaar van het secundair onderwijs. Het burgerschapskompas biedt je als school feedback om je eigen werking te evalueren op schoolniveau.
➔	KRUIT Beginsituatiescan doelgerichte schooltrajecten rond wereldburgerschapseducatie	Bedoeld voor teams die een beginsituatieanalyse rond wereldburgerschapseducatie op hun school willen maken, als opstap naar het (verder) duurzaam verankeren van wereldburgerschapseducatie in schoolbeleid en praktijk.
➔	Stedelijk Onderwijs Antwerpen beginsituatieanalyse Wereldschool	Bedoeld voor teams die een beginsituatieanalyse willen maken rond 'wereldschool'. De wereldschool vormt één van de vijf jaarthema's rond actief burgerschap binnen het Stedelijk Onderwijs Antwerpen.